

**Beredskabsplan til håndtering
af vold, overgreb eller digitale
krænkelser mod børn og unge i
Frederikssund Kommune**

Godkendt af Byrådet 27. november 2024

Sådan underretter du, hvis du har viden eller mistanke om vold eller seksuelle overgreb mod et barn eller en ung

- Orienter din nærmeste leder om din mistanke eller viden.
- Hvis mistanken retter sig mod en ansat, skal du eller din leder sørge for straks at inddrage chefen på det pågældende fagområde og få vejledning.
- Hvis mistanken retter sig mod forældrene, må forældrene **ikke** orienteres om mistanken, og forældrene må **ikke** orienteres om, at der sendes en underretning til Center for Familie og Rådgivning.
- Hvis et barn eller en ung har været udsat for eller begår vold eller seksuelle overgreb mod et andet barn eller ung, skal du kontakte din leder. Din leder beslutter det videre forløb i forhold til orientering af forældre og underretning til Center for Familie og Rådgivning. Vær opmærksom på, at der skal laves underretninger på alle involverede børn/unge.

Arbejdsgang ved underretning:

1. Hvis du er i tvivl, om der skal sendes en underretning, så kan du få sparring hos Center for Familie og Rådgivnings underretningstelefon på tlf. 51 64 35 16 (mandag til fredag kl. 9-14). Udenfor Center for Familie og Rådgivnings åbningstid, kan du kontakte politiet på tlf. 114 og bede om at blive omstillet til Den Sociale Døgnvagt.
2. Find underretningsskemaet på [Frederikssund.dk](https://www.frederikssund.dk):
[Underret om din bekymring for børn eller unge under 18 år - Frederikssund Kommune](https://www.frederikssund.dk/underretning)
3. Udfyld og indsend underretningsskemaet. Husk at anføre, hvis der er søskende i familien, som kan være involveret.

NB!

Underretninger om vold og seksuelle overgreb skal altid sendes samme dag, mistanken opstår, og så tidligt som muligt på dagen. Vent derfor ikke med at sende underretningen til sidst på dagen, og til eller i weekenden – send den hurtigst muligt.

Indholdsfortegnelse

Indledning	5
Målgruppe	5
Kendskab til Beredskabet	6
Formål.....	6
Hvad er vold og seksuelle overgreb?.....	6
Definitioner og begrebsafklaring	6
Overgreb	6
Fysisk vold	7
Psykisk vold	7
Seksuelle overgreb	7
Forebyggelse af fysisk og psykisk vold og seksuelle overgreb	8
Ydre forebyggelse	8
Indre forebyggelse	8
Fælles ansvar i forebyggelsen	9
Lederens rolle og ansvar i forebyggelsesarbejdet:	9
Medarbejdernes rolle og ansvar i forebyggelsesarbejdet:	9
Digitale håndbog.....	10
Beredskabsplaner for Ekstremisme og Radikalisering	10
Tidlig opsporing af fysisk og psykisk vold og seksuelle overgreb.....	10
Observationer og skriftlige beskrivelser	11
Børn og unge i særlig risiko for overgreb.....	11
Socialt udsatte børn og unge	12
Anbragte børn og unge	12
Børn og unge med handicap	12
At lytte og tale med barnet eller den unge.....	13
Fælles ansvar i opsporingsarbejdet	14
Leders rolle og ansvar i opsporingsarbejdet	14
Medarbejders medarbejders rolle og ansvar i opsporingsarbejdet	15
Handleveje i sager om vold og seksuelle overgreb	15
Underretningspligt	15
Almen underretningspligt.....	15
Skærpet underretningspligt	16
Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af en voksen	16
Hvad er din opgave som medarbejder?.....	16
Hvad er din opgave som leder?	16
Vær opmærksom på følgende, efter underretningen er afleveret:.....	17
Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af et andet barn	17
Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af en medarbejder	18
Pressehåndtering	18
Sikkerhed for medarbejderne.....	18

Bilag 1: Dialogspørgsmål	19
Bilag 2: Liste over rådgivningsmuligheder	20
Bilag 3: Mulige tegn og symptomer	22
Bilag 4: Opmærksomhedspunkter ved og efter samtalen	25

Indledning

Dette hæfte indeholder Frederikssund Kommunes beredskab i forbindelse med mistanke om, at børn og unge i alderen 0 – 18 år har været udsat for overgreb.

Overgreb omfatter såvel seksuelle overgreb som fysisk og psykisk vold.

Vold og seksuelle overgreb kan have vidtrækkende konsekvenser for børn og unge og er ødelæggende for eller forhindrer udviklingen af et positivt selvbillede hos barnet, og bringer barnets udvikling og sundhed i fare (Socialstyrelsen, 2020).

Alle medarbejdere og ledere i Frederikssund Kommune, der arbejder med børn og unge, skal være med til at forebygge og håndtere overgreb mod et barn eller en ung under 18 år.

Som voksne og fagpersoner har vi ansvaret for at beskytte børn og unge og bidrage til, at vi så tidligt som muligt bliver opmærksomme på og reagerer, hvis børn og unge udsættes for fysisk eller psykisk vold eller seksuelle overgreb.

Alle kommuner skal have et skriftligt dokumenteret beredskab til forebyggelse, opsporing og håndtering af overgreb mod børn og unge jf. Barnets lov § 15, stk. 2.:

§ 15. Stk. 2. Kommunalbestyrelsen skal udarbejde et beredskab til forebyggelse og tidlig opsporing af overgreb mod børn og unge og til behandling af sager om sådanne overgreb. Beredskabet skal udformes skriftligt, vedtages af kommunalbestyrelsen og offentliggøres. Kommunalbestyrelsen skal revidere beredskabet løbende efter behov, dog som minimum hvert fjerde år.

Beredskabsplanen skal sikre, at alle ansatte, som arbejder direkte med børn og unge, kender Frederikssund Kommunes beredskab ved vold og seksuelle overgreb.

Målgruppe

Beredskabsplanen henvender sig til både ledere og medarbejdere i dagpleje, dagtilbud, skoler, skolefritidsordninger, ungdoms- og fritidsklubber, sundhedsplejen, børne- og ungerådgivere, pædagogisk psykologisk rådgivning, behandlingstilbud til børn og unge og deres familier, den kommunale tandpleje, døgninstitutioner, socialpædagogiske opholdssteder, plejefamilier, SSP, gadeplansteams, biblioteker og andre, der i deres arbejde er i kontakt med børn og unge under 18 år.

Beredskabsplanen henvender sig således først og fremmest til ansatte i Frederikssund Kommune. Alle øvrige borgere, frivillige og organisationer i kommunen kan med fordel læse beredskabsplanen, da det er et fælles ansvar at forebygge og bekæmpe overgreb mod børn og unge. Hvis du som frivillig eller almindelig borger i kommunen, får mistanke om vold eller seksuelle overgreb mod et barn eller en ung, skal du straks underrette på [Underret om din bekymring for børn eller unge under 18 år - Frederikssund Kommune](#)

Kendskab til Beredskabet

Alle ledere og medarbejdere, som arbejder med børn, unge og familier i Frederikssund Kommune skal have kendskab til beredskabsplanen.

Beredskabet skal være et fast årligt tema på dagsordenen på ledermøder, Afdelings-MED/Lokal-MED, personalemøder og ved introduktion af nye medarbejdere, ledere og chefer, som arbejder med børn, unge og familier. Dette for at sikre kendskab til beredskabet og for at skabe rum til dialog om forståelsen og brugen af beredskabet.

Formål

Beredskabsplanen skal medvirke til, at medarbejdere og ledere:

- Får den tilstrækkelige viden til at reagere.
- Bliver bedre til at forebygge, opspore og håndtere sager, hvor børn og unge udsættes for vold og seksuelle overgreb.
- Arbejder tværfagligt og tværsektorielt i håndteringen af sagerne.
- Bliver i stand til at iværksætte en faglig kvalificeret indsats.

Hvad er vold og seksuelle overgreb?

Definitioner og begrebsafklaring

I Frederikssund Kommune har vi ladet os inspirere af Social- og boligstyrelsens definitioner af vold og overgreb. Definitionerne vil aldrig være fyldestgørende, og der er derfor altid behov for en faglig vurdering i den konkrete sag.

Overgreb

Begrebet overgreb dækker både over seksuelle overgreb og voldelige overgreb. Voldelige overgreb kan være fysisk og psykisk vold, vold i familien, samt når børn er vidner til vold. Overgreb er en handling eller trussel, der, uanset formålet, kan krænke en anden persons integritet, eller som skræmmer, smerter eller skader personen. Overgrebet kan have samme effekt på personer, der overværer eller overhører handlingen, fx hvis et barn overværer vold mellem sine primære omsorgspersoner. Overgrebet kan både være en bevidst handling eller en handling, der sker i affekt.

Overgreb kan foregå i alle de arenaer, børn og unge færdes i, herunder både de fysiske og de digitale arenaer via sociale medier. Vold og overgreb kan finde sted i alle typer hjem og på tværs af alle sociale lag.

Digitale krænkelser

En digital krænkelse kan være en overtrædelse af straffeloven og/eller persondataloven, som indebærer et overgreb mod nogens ære, selvfølelse eller lignende begået i det digitale rum. Det kan i praksis involvere ulovlig deling af intimt materiale, usande beskyldninger (injurier), trusler, digital chikane, stalking med uønsket vedvarende kontakt, forhånende/nedværdigende udtalelser (hudfarve, national eller etnisk oprindelse mv.) og lignende.

Fysisk vold

Fysisk vold er en handling eller hændelse, hvor barnet eller den unge udsættes for smerte eller skader, og dets fysiske integritet krænkes. Volden kan komme til udtryk ved handlinger som fx at slå, sparke, ruske, bide, kvæle, skolde, brænde eller forgifte barnet eller den unge. Volden kan være en bevidst handling eller ske i affekt. Der kan være tale om en enkeltstående handling eller gentagne episoder.

Psykisk vold

Psykisk vold er et gentaget mønster af handlinger eller hændelser, hvor det formidles til barnet eller den unge, at det fx er værdiløst, mislykket, utilstrækkeligt, uelsket eller uønsket.

Psykisk vold kan komme til udtryk gennem verbale og ikke verbale handlinger, der:

- Afviser og nedgør barnet.
- Udnytter og opfordrer til asocial adfærd.
- Truer og skræmmer barnet eller den unge.
- Isolerer barnet eller den unge, så det frarøves muligheden for at få sit behov for samspil med andre opfyldt.

Seksuelle overgreb

Et seksuelt overgreb mod et barn eller en ung er en handling, hvor en voksen, et andet barn eller en ung i kraft af magt, ansvar eller ved at have opnået en tillidsfuld relation udnytter barnet eller den unge til at indgå i seksuelle aktiviteter.

Vær opmærksom på, at seksuelt grænseoverskridende adfærd også kan forekomme blandt mere ligesindede børn og unge samt i børne/ungegrupper.

Seksuelle overgreb mod børn og unge er karakteriseret ved en eller flere af handlingerne nedenfor:

- En voksen, et andet barn eller en ung udnytter barnets/den unges tillid fx via grooming.
- Det seksuelle overgreb krænker barnets/den unges integritet.
- Det er en handling, som barnet/den unge ikke kan forstå eller misforstår, og som barnet/den unge ikke er modent til at give samtykke til.
- Det seksuelle overgreb er udtryk for den voksnes behov og på den voksnes betingelser, eller et udtryk for børn og unge, der udsætter andre børn og unge for seksuelt grænseoverskridende adfærd.
- Det er en handling, som overskrider samfundets lovgivning.

Et seksuelt overgreb kan have karakter af:

- Voldtægt.
- Samleje og anden kønslig omgang end samleje, hvor handlingen har karakter af samleje, dvs. oralt, analt samleje eller brug af genstande.
- Blufærdighedskrænkelse.

Blufærdighedskrænkelse

Blufærdighedskrænkelse i strafferetslig forstand hører ind under seksuelle overgreb i situationer, hvor der sker beføling inden for eller uden på tøjet, afklædning, kys, beluring, seksualiserende sprogbrug, forevisning af pornografiske billeder/film og grooming.

Grooming

Begrebet 'grooming' omfatter tilfælde, hvor en voksen opbygger et tillidsforhold til et barn, typisk via internet-chat eller mobiltelefon med henblik på senere at begå overgreb mod barnet.

Forebyggelse af fysisk og psykisk vold og seksuelle overgreb

Opgaven med at forebygge vold og seksuelle overgreb mod børn og unge er både en pædagogisk og ledelsesmæssig opgave og en del af den almene indsats i Fredeikssund Kommune.

I forebyggelsesarbejdet skelnes mellem henholdsvis den ydre og den indre forebyggelse.

Ydre forebyggelse

Den ydre forebyggelse handler om de rammer, som fx daginstitutioner, skoler, fritidsordninger, plejefamilien eller døgninstitutioner mm. sætter op for at forebygge, at der kan ske overgreb. Det kan være rammer, regler og/eller aftaler for fx:

- Brug af sociale medier.
- Hvordan man taler til hinanden.
- Leg eller samvær i det offentlige rum og i mindre overvågede rum.
- Hvordan de voksne er sammen med børnene (berøring, sprog mm.).

Der er behov for forskellige rammer og regler alt efter børnenes/de unges alder og udfordringer. Det kan ligeledes være behov for at regulere rammerne i perioder. Der kan være behov for særlige regler for enkelte børn/unge eller for en gruppe af børn/unge, hvis de har særlige udfordringer med at sætte grænser for sig selv eller forstå andres grænser.

Indre forebyggelse

I den indre forebyggelse er der fokus på barnets/den unges personlige udvikling, så barnet/den unge på sigt bliver i stand til at beskytte sig selv og indgå i relationer med andre mennesker på en hensigtsmæssig måde og med en bevidsthed om egne og andres grænser. Den indre forebyggelse handler om det pædagogiske arbejde, hvor børnene/de unge fx støttes i at:

- Forstå sociale spilleregler.
- Løse konflikter på en hensigtsmæssig måde.
- Mærke og forstå egne og andres grænser.
- Udtrykke egne og respektere andres grænser.
- Mærke, hvad man har lyst til og ikke har lyst til.
- Forstå forskellen på god og dårlig berøring.
- Kende forskel på gode og dårlige hemmeligheder.

Fælles ansvar i forebyggelsen

Det er et fælles ansvar at styrke forebyggelsen af vold og seksuelle overgreb.

Ledelsen og medarbejderne i Frederikssund Kommune har forskellige primære roller og ansvarsområder i forebyggelsesarbejdet.

Det er afgørende for en stærk forebyggelsesindsats, at ledelsen og medarbejderne i samarbejde sikrer og muliggør et åbent og dialogbaseret miljø, hvor forældre, børn, unge, ledelse og medarbejdere kan og vil sætte ord på deres bekymringer og eventuelle mistanke.

Lederens rolle og ansvar i forebyggelsesarbejdet:

Som leder er det din opgave at opsætte rammer, der kan understøtte medarbejdernes arbejde med at beskytte børn og unge mod overgreb og sikre et systematisk fokus på forebyggelsesarbejdet i organisationen.

Fokus på forebyggelse skal være et tema, der lever og drøftes på arbejdspladsen og i personalegruppen, så det forebyggende arbejde ikke udelukkende beror på den enkelte medarbejders tilgang, normer og værdier.

Minimum en gang om året skal beredskabet drøftes som tema på et personalemøde/MED-møde, hvor du kan tage udgangspunkt i spørgsmålene, der findes i [Bilag 1: Dialogspørgsmål](#). Det er dit ansvar som leder at lægge det ind i årshjulet for personalemøder/MED-møder.

Du er som leder ansvarlig for at:

- Sikre, at alle medarbejdere kender beredskansplanen for vold og seksuelle overgreb mod børn og unge.
- Skabe en åben og ærlig kultur i personalegruppen, hvor der er plads til professionel tvivl.
- Skabe rum for og facilitere drøftelser om fagligt relevante emner.
- Skabe rum for drøftelse af normer, tilgange og værdier på institutionen og i den pædagogiske praksis og opsætte rammer for den ydre forbyggelse.
- Indhente børne- og straffeattest inden alle ansættelser, herunder også på frivillige, studerende og andre, som løser opgaver med direkte kontakt til børn og unge.

Medarbejdernes rolle og ansvar i forebyggelsesarbejdet:

Du har som medarbejder en nøglerolle i forebyggelsesarbejdet gennem dit arbejde med børnene og de unge.

Du er ansvarlig for at:

- Skabe tillidsfulde rum og sikre, at børnene/de unge oplever, at der bliver lyttet til dem, og at de bliver taget alvorligt, når de deler deres tanker og bekymringer.
- Deltage aktivt i den fælles dialog og drøftelser på arbejdspladsen om faglige emner, normer, værdier og den pædagogiske praksis.

-
- Have fokus på forskellige emner i det forebyggende arbejde såsom børnenes kendskab til egne rettigheder, konflikthåndtering/sige nej til grænseoverskridelser, evnen til at udtrykke og respektere andres grænser, retten til egen krop, god digital adfærd samt seksualundervisning- og vejledning tilpasset barnets alder og behov.
  - Kende til kommunale og regionale rådgivningsmuligheder. I [Bilag 2: Liste over rådgivningsmuligheder](#) findes en liste over tilbud.

Digitale håndbog

Både ledere og medarbejdere kan tilgå den digitale håndbog *Vejviseren: Frederikssund Kommunes Vejviser* (alldialogue.dk), som er et led i Frederikssund Kommunes tidlige forebyggende indsats. Her kan du blandt andet få hjælp til at vurdere barnets eller den unges trivsel og få råd og vejledning om, hvordan du bedst hjælper barnet eller den unge.

Beredskabsplaner for Ekstremisme og Radikalisering

Ledere og medarbejdere opfordres desuden til at læse Beredskabsplan for æresrelaterede konflikter og negativ social kontrol samt Beredskabsplan for ekstremisme og radikalisering, som begge findes på Frederikssund Kommunes hjemmeside [Beredskabsplaner - Frederikssund Kommune](#).

Tidlig opsporing af fysisk og psykisk vold og seksuelle overgreb

Vi har et fælles ansvar som ledere og medarbejdere for at opspore børn og unge i mistrivsel så tidligt som muligt, og vi har hver især forskellige roller i forhold til denne opgave.

Typisk vil det være dig som medarbejder, som har den daglige kontakt og kendskab til børnene eller de unge. Du er den, der registrerer de første bekymrende tegn gennem observationer eller samtaler med barnet eller den unge.

Du er som medarbejder ansvarlig for at handle på bekymringen og gå til din leder eller kolleger for faglig sparring.

Du, som er leder, er ansvarlig for at tage medarbejdernes bekymring alvorligt, være undersøgende herpå og opsøge tværfaglig sparring ved behov.

Du kan som medarbejder og som leder få sparring omkring en bekymring for et barn eller en ung ved Center for Familie og Rådgivning. Du kan ringe til Underretningstelefonen på tlf. 51 64 53 16 (man-fre kl. 9-14).

For at kunne påtage dig den rolle og det ansvar, det er at arbejde med opsporing, bør du som leder eller medarbejder have viden om:

- Tegn og reaktioner hos børn eller unge, der udsættes for psykisk og fysisk vold samt seksuelle overgreb samt tegn i samspillet i en børne/ungegruppe eller i samspillet mellem børn/unge og voksne.
- Forståelsen og tolkningen af børn og unges tegn og reaktioner på psykisk og fysisk vold samt seksuelle overgreb.

-
- Mulige skadevirkninger for børn og unge, der udsættes for psykisk og fysisk vold samt seksuelle overgreb.
  - Grooming og den manipulationsproces, der ofte går forud for, at et overgreb finder sted.
  - Hvordan du taler med børn og unge generelt og specifikt i relation til temaerne psykisk og fysisk vold samt seksuelle overgreb.
  - Hvordan du handler på trods af, at du er i tvivl, og på trods af, at du ikke har sikkerhed for, hvad der er sket, og om barnet eller den unge har været udsat for psykisk og fysisk vold eller seksuelle overgreb.

Observationer og skriftlige beskrivelser

Det kan være vanskeligt at sætte fingeren på, hvad der konkret giver anledning til en bekymring for et barn eller en ung. Det er oftest gennem barnet eller den unge selv, du får viden eller mistanke om overgreb.

Selv om det sjældent er muligt umiddelbart at få be- eller afkræftet mistanken, er det vigtigt, at du har faglig viden om de mulige tegn og reaktioner, barnet eller den unge kan udvise.

Der er flere sammenfald mellem de adfærdsmæssige, psykiske og sociale reaktioner, som kan være tegn på fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb, men disse reaktioner hos barnet eller den unge kan også være udtryk for andre former for forsømmelse eller generel mistrivsel. Uanset, hvad der formodes at være årsagen til mistrivsel, er du som leder, medarbejder og borger forpligtet til at reagere på bekymrende tegn eller udsagn fra barnet eller den unge.

I VIVE's forskningsbaserede vidensopsamling '[Fysisk vold og seksuelle overgreb mod børn](#) (2021)' kan du læse om tegn og reaktioner hos børn og unge, du skal være særligt opmærksom på. I [bilag 3: Mulige tegn og symptomer](#) findes en liste over en række mulige tegn og symptomer, man skal være bekendt med.

Du kan også bruge værktøjet [Bekymringsbarometer - JanusCentret](#) til at vurdere, hvor bekymret du skal være over den adfærd, som barnet eller den unge udviser, og hvordan du bør reagere på og håndtere børn og unges seksuelle adfærd. Ved bekymring for et barn eller en ung kan systematiske observationer i samarbejde med kolleger og ledelse hjælpe med at skabe et helhedsblik og afdække mønstre i barnets eller den unges adfærd. Husk at skrive ned, hvad der konkret er observeret eller sket og under hvilke omstændigheder, til brug i en evt. senere underretning til Center for Familie og Rådgivning. De skriftlige beskrivelser er ligeledes med til at minimere risikoen for, at der opstår tvivl eller uenighed om observationerne på et senere tidspunkt.

Børn og unge i særlig risiko for overgreb

Som leder eller medarbejder skal du have en særlig opmærksomhed på, at nogle børn er i større risiko end andre for at blive udsat for fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb. Erfaring og forskning viser, at det blandt andet drejer sig om børn og unge, der er socialt udsatte, anbragt uden for hjemmet eller har et handicap.

Socialt udsatte børn og unge

Udsatte børn og unge oftere oplever fysisk og psykisk vold i og udenfor hjemmet end andre unge. De unges udsathed er målt på, at de har dårligere trivsel og lavere fagligt niveau i skolen end deres jævnaldrende, og at de unges forældre har et lavere uddannelsesniveau og svagere arbejdsmarkedstilknytning end jævnaldrendes forældre.

Herudover er børn af forældre med begrænset uddannelse, misbrugsproblemer, psykiske lidelser, antisocial adfærd eller som begår kriminalitet, i større risiko for at blive udsat for fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb. Undersøgelserne viser også, at jo flere risikofaktorer, der er til stede, jo højere er risikoen for, at der forekommer fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb i familien.

At udsatte børn er i større risiko for overgreb end andre børn skyldes, at udsatte børn i højere grad end andre kan have oplevet overgreb tidligere i deres liv, og at deres oplevelse af, hvad der er normalt og ikke normalt, kan være en anden end for børn, der ikke har oplevet overgreb.

Anbragte børn og unge

Vold og seksuelle overgreb er anbringelsesårsag for nogle af de anbragte børn og unge, og en del er vokset op i brudte familier med omsorgssvigt, forældres misbrugsproblemer og flere skoleskift. Disse faktorer og livsomstændigheder er med til at øge risikoen for, at de anbragte børn og unge udsættes for fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb, sammenlignet med andre børn og unge. Også under anbringelsen har anbragte børn og unge en øget risiko for at blive udsat for fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb, hvorfor både anbringelsesstedet og dig som medarbejder/leder omkring de anbragte børn og unge skal være ekstra opmærksomme på denne gruppe.

Børn og unge med handicap

For børn og unge med handicap er den forøgede risiko for at blive udsat for fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb gældende, uanset om de bor hjemme eller er anbragt uden for hjemmet. Børn og unge med handicap kan for nogles vedkommende have et konkret behov for hjælp til personlig pleje og hygiejne, og så kan grænserne for det, som andre vil opleve som intimsfæren, lettere blive overskredet. Derfor er det særlig vigtigt, at også børn og unge med handicap lærer deres rettigheder at kende og lærer at sige fra og sætte grænser.

Barnets/den unges handicap kan udgøre en særlig faglig udfordring, når det gælder opsporing af vold eller seksuelle overgreb. Måske er det vanskeligt for barnet at kommunikere med omverdenen, og som medarbejder/leder kan det være vanskeligt ved at tolke adfærd, tegn og reaktioner. Du kan være i tvivl om, hvorvidt en bekymrende adfærd skal tilskrives barnets/den unges handicap, eller at barnet/den unge har været udsat for overgreb. Det er derfor afgørende, at du som medarbejder eller leder kender barnets handicap og er opmærksom på at reagere, hvis barnet ændrer adfærd.

At lytte og tale med barnet eller den unge

Der kræves en særlig opmærksomhed og lydhørhed overfor et barn eller ung, som forsøger at udtrykke sig eller indirekte forsøger at invitere til en samtale om overgrebene og samtidig tester, om du som voksen kan holde til at høre om det.

Det er et kerneelement i opsporingen, at du stiller dig til rådighed for barnet/den unge, og med nærvær og troværdighed signalerer, at barnet/den unge kan betro sig til dig.

Børn og unge, der har været udsat for overgreb, kan have svært ved at betro sig til andre om overgrebet. De kan føle skyld, skam, være bange for konsekvenserne, eller være præget af loyalitet eller ambivalente følelser for den, der har begået overgrebet.

Der kan derfor ofte være brug for, at du som voksen omkring barnet selv tager initiativ til at tale med barnet eller inviterer til samtalen, hvis barnet udviser bekymrende/ændret adfærd eller tegn på mistriksel. For at samtalen om et overgreb kan finde sted, skal der som oftes være opbygget en stærk og tillidsfuld relation mellem barnet og dig – uanset om det er barnet eller dig, som tager initiativ til samtalen.

Du kan som medarbejder eller leder blive i tvivl om, hvad du skal spørge et barn/ung om, hvis der opstår en bekymring eller mistanke om fysisk og psykisk vold samt seksuelle overgreb.

Du må gerne snakke med barnet/den unge, lytte og stille forståelsesspørgsmål eller afklarende spørgsmål. Du er ofte nødt til at stille disse spørgsmål for at finde ud af, om der mistanke om, at om barnet/den unge har været udsat for overgreb. Du kan også være særligt opmærksom på barnets/den unges kropssprog og særligt barnets/den unges nonverbale signaler. Nedenfor kan du læse et eksempel på en samtale med åbne spørgsmål, pauser og gentagelse af barnets ord:

Eksempel på en samtale mellem en 7-årig pige og hendes klasselærer:

Pige: Jeg kan ikke li' at være alene hjemme med min far

Lærer: Hvordan kan det være?

Pige: Han rører ved mig.

Lærer: Hvordan rører han ved dig?

Pige: Han rører sådan nede ved min tissekone.

Lærer: Han rører nede ved din tissekone?

Pige: Ja, han kommer ind på mit værelse om aftenen, når jeg er gået i seng...

Lærer: Hvad sker der så? (Hold pause og lad barnet selv fortælle videre)

Pige: Han stikker hånden ind under dynen og rører ved min tissekone.

Lærer: Hvad sker der så?

Pige: Så går han igen bagefter... Nu vil jeg ikke tale om det mere!

Lærer: Jeg kan godt forstå, at det er svært at snakke om. Du skal vide, at du ikke har gjort noget galt, og at din far ikke må røre dig på den måde. Det er godt, at du fortalte mig det.

Hvis der senere skal udarbejdes en underretning eller foretages en politianmeldelse, vil samtalen med barnet/den unge indgå som et af elementerne i den beskrivelse, som du skal videregive.

Det er politiets opgave at efterforske sagen. Derfor vil detaljerede spørgsmål om hændelsen, omfang, tidspunkt for overgrebene osv. være spørgsmål, som politiet stiller i forbindelse med afhøringen af barnet/den unge.

Din opgave som medarbejder eller leder er at vise barnet/den unge, at du er tilgængelig, og at du gerne vil lytte, også efter at underretningen er sendt.

I [Bilag 4: Opmærksomhedspunkter ved og efter samtalen](#) er en liste over opmærksomhedspunkter i samtalen med barnet og efter samtalen, som du kan tage udgangspunkt i.

Fælles ansvar i opsporingsarbejdet

Det er en fælles opgave for dig som leder eller medarbejder at opspore børn og unge i mistrivsel så tidligt som muligt, og I har hver især forskelligt ansvar og forskellige roller i forhold til denne opgave.

Leders rolle og ansvar i opsporingsarbejdet

- Sikre opfølgning på medarbejdernes kontakt med børn og unge i mistrivsel.

-
- Bringe faglige hypoteser om overgreb i spil i drøftelserne om et barns/ungs mistrivsel og være undersøgende på, hvad der kan ligge bag.
  - Understøtte, at der arbejdes med barnets/den unges perspektiv.
  - Have overblik over tværfaglige sparingsmuligheder og inddrage de tværfaglige sparringspartnere ved behov, herunder fx Center for Familie og Rådgivning, Forebyggelseskonsulenterne, Sundhedsplejen, PPR mv.
  - Sikre en åben, faglig dialog på arbejdspladsen, hvor der er plads til professionel tvivl. Når der arbejdes med tvivlen som et vilkår, sikres det, at den ikke bliver en barriere for at handle. Medarbejderne kan føle sig trygge ved at drøfte deres bekymringer og overvejelser om et barns adfærd og eventuelle mistrivsel på teammøder eller øvrige relevante fora.
  - Sikre at alle medarbejdere ved, at de har skærpet underretningspligt, og at denne er personlig.

Medarbejders medarbejders rolle og ansvar i opsporingsarbejdet

- Være opmærksom på bekymrende tegn hos barnet/den unge og evt. lave systematiske observationer.
- Reagere på en bekymring eller tvivl ved at gå til leder og/eller kolleger.
- Være lydhør overfor barnets/den unges forsøg på at udtrykke sig eller invitere til en samtale.
- Stille dig til rådighed og skabe tillid til, at barnet/den unge kan betro sig.
- Selv tage initiativ til at tale med barnet/den unge, hvis der er en bekymring.
- Reagere med ro, hvis barnet/den unge fortæller om et overgreb.

Handleveje i sager om vold og seksuelle overgreb

I Frederikssund Kommune er det et fælles ansvar at sikre en hensigtsmæssig og rettidig håndtering af sager om vold og seksuelle overgreb. Alle ansatte skal kende til deres skærpede underretningspligt og bruge den ved behov.

Dette afsnit fortæller om underretningspligten og angiver konkrete handleveje for dig som leder eller medarbejder, så du ved, hvad du skal gøre, hvis der opstår en mistanke eller viden om et konkret overgreb.

Underretningspligt

Almen underretningspligt

Alle borgere har pligt til at underrette kommunen, hvis de får kendskab til, at et barn/ung (0-18år) udsættes for forhold, som er til fare for barnets/den unges udvikling og sundhed, herunder vanrøgt, mishandling, fysisk og psykisk vold eller seksuelle overgreb.

Skærpet underretningspligt

Dig, der arbejder med børn og unge, har en skærpet pligt til at underrette, hvis du under udførelsen af dit arbejde får mistanke eller viden om, at et barn/ung (0-18 år) har behov for særlig støtte, herunder har været udsat for eller begået fysisk eller psykisk vold eller seksuelle overgreb.

Underretningspligten er personlig. Det betyder, at du som medarbejder eller leder selv skal underrette Center for Familie og Rådgivning, hvis du mener, at der er hold i din mistanke, uanset at din nærmeste leder ikke gør.

Forpligtelsen til at underrette gælder selvom vedkommende, der har fortalt om deres viden om fysisk eller psykisk vold eller overgreb begået mod et barn/ung, ikke ønsker det. Også hvis det er barnet/den unge selv, som ikke ønsker, der skal underrettes.

Hvis din leder vurderer, at Center for Familie og Rådgivning ikke skal underrettes, skal du som medarbejder orienteres om, at du forsat skal bruge sin personlige underretningspligt, hvis du er uenig med lederens beslutning.

Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af en voksen

Herunder findes handlevejledninger for både dig som medarbejder eller leder, hvis du får mistanke eller konkret viden om overgreb på et barn/en ung begået af en voksen.

Hvad er din opgave som medarbejder?

- Tal ikke med forældre eller stedforældre om mistanken, hvis mistanken retter sig mod disse.
- Gå til din nærmeste leder og orienter om mistanken.
- Nedskriv hvilke tegn, signaler eller hændelser, der ligger til grund for mistanken. Undgå at tolke på beskrivelserne.
- Lyt til barnet/den unge og spørg åbent og nysgerrigt uden at lægge barnet/den unge ord i munden. Undgå at udspørge eller afhøre barnet/den unge.
- Vis omsorg for barnet/den unge. Eventuel krisehjælp og behandling koordineres i samarbejde med Center for Familie og Rådgivning.
- Tal ikke om din mistanke med nogen, der ikke er involveret i sagen.
- Vær opmærksom på den personlige underretningspligt.

Hvad er din opgave som leder?

- Tal ikke med forældre eller stedforældre om overgrebet, såfremt overgrebet kan være begået af dem.
- Hvis forældrenes relation til personen, som har begået overgrebet, er så nær, at denne viden kan skade barnet eller påvirke efterforskningen, skal lederen kontakte Center for Familie og Rådgivning for at afklare, hvornår, hvordan og af hvem forældrene skal orienteres.
- Foretag en umiddelbar vurdering af, om barnet evt. kan være i risiko for yderligere overgreb, herunder evt. repressalier.

-
- Orienter forældrene/forældremyndighedsindehaver, hvis de ikke har begået overgrebet.
  - Foretag akut underretning til Center for Familie og Rådgivning. Hvis det er uden for normal arbejdstid kontaktes den sociale døgnvagt via Nordsjællands Politi.
  - Såfremt en underretning afleveres telefonisk eller mundtligt, skal du hurtigst muligt efterfølgende indsendes en skriftlig underretning. I denne beskrives, hvad du er blevet bekendt med, og hvor du har din viden fra. Underretningsskemaet findes på kommunens hjemmeside. Husk at hvis der er tale om vold eller overgreb begået af børn/unge mod andre børn/unge, skal der underrettes på begge parter.

Vær opmærksom på følgende, efter underretningen er afleveret:

- Center for Familie og Rådgivning vil tage sig af de videre skridt, herunder eventuelt kontakte Børnehus Hovedstaden, som bistår kommuner i Region Hovedstaden med koordinering og udredning i sager om overgreb mod børn og unge i aldersgruppen 0-17 år. Center for Familie og Rådgivning kan også foretage en eventuel politianmeldelse.
- Center for Familie og Rådgivning vil samtidig foretage en yderligere vurdering af barnets evt. akutte sikkerhedsbehov.
- Såfremt forholdene fører til politimæssig efterforskning, vil forældrene først blive orienteret, når der foreligger en plan for det videre forløb.
- Når den første sagsbehandling er gennemført, vil Center for Familie og Rådgivning sørge for at give en generel orientering om den videre sagsproces til den, der har lavet underretningen.
- Det er vigtigt at der fastholdes en normal hverdag for barnet. Tryghed og forudsigelighed er vigtig i en utryk og kaotisk situation.

Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af et andet barn

Børn/unge kan også begå overgreb og udsætte et andet barn/ung for en grænseoverskridende adfærd, enten i form af et egentligt voldeligt eller seksuelt overgreb eller en påfaldende aggressiv eller seksualiserende adfærd.

Overgreb begået af børn under 15 år er ikke strafbare, fordi barnet er under den kriminelle lavalder, men du bør være opmærksom på, at det kan have alvorlige konsekvenser for det barn eller ung, der udsættes for overgrebene. Derfor bør der handles lige så alvorligt på disse hændelser som i de situationer, hvor overgrebene kan føre til straf.

Ved mistanke eller viden om, at et barn/ung begår voldelige overgreb af fysisk eller seksuel karakter eller udøver seksualiserende adfærd over for andre børn/unge, skal der sendes en underretning til Center for Familie og Rådgivning. Dette skal ske for såvel det barn/ung, der har denne adfærd, som det barn/ung, der har været udsat herfor.

Handlevejledning ved mistanke om overgreb begået af en medarbejder

Hvis du får mistanke om, at en medarbejder har begået overgreb mod et barn/ung, skal du videregive mistanken til din nærmeste leder. Lederen kontakter herefter sin Centerchef.

Retter mistanken sig mod nærmeste leder, gå da til næste ledelsesled. Chefen /direktøren har ansvar for at gå videre med sagen og underrette Centerchef for Politik og HR. Centerchefen skal i samarbejde med Centerchef for Politik og HR melde overgrebet/volden til politiet.

Er det forældre, som kommer til dig med en bekymring eller en mistanke om et seksuelt overgreb eller vold mod deres barn/ung, skal du sætte forældrene i kontakt med nærmeste leder, så de orienteres om, at der sendes en underretning, og de kan drøfte en evt. politianmeldelse. Hvis der efter flere forsøg ikke kan oprettes kontakt til forældrene, sendes underretningen alligevel afsted. Forældrene orienteres, så snart der er kontakt.

Pressehåndtering

Alle henvendelser fra pressen i sager om overgreb håndteres af direktør/centerchef, og oplysninger til pressen sker i tæt koordination mellem kommunen og politiet.

Sikkerhed for medarbejderne

I sager, hvor der har været overgreb mod børn/unge, kan der i sagsgangen opstå situationer, hvor de professionelle i konfrontation med krænkeren kan blive udsat for vold eller trusler herom. Det er derfor vigtigt, at der i beredskabet er fokus på medarbejdernes sikkerhed.

I Frederikssund Kommune foreligger en sikkerhedspolitik. Det betyder, at der er mulighed for krisehjælp til medarbejdere, som har været udsat for vold eller trusler herom. Den rekvisitionsberettigede i den forbindelse er den nærmeste leder.

Bilag 1: Dialogspørgsmål

Til dialogen i personalegruppen om normer, værdier og den pædagogiske praksis, kan lederen med fordel tage udgangspunkt i følgende dialogspørgsmål:

- Har vi den nødvendige viden om børns seksualitet?
- Hvornår, hvor og hvor længe er det i orden, at voksne er alene med børn/unge?
- Er det i orden at give børn/unge kram? Kys? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Kan vi sende nye medarbejdere alene på tur med børn/unge?
- Har vi regler for hvem, der sover sammen med børn/unge og hvilke børn, der sover sammen, når vi er på tur? Hvorfor? Hvorfor ikke?
- Går man i bad/klæder om sammen med børn/unge?
- Hvilket sprog og tone anvender vi voksne indbyrdes – og i forhold til børnene?
- Hvordan snakker vi om børns seksualitet? Hvilke ord bruger vi?
- Hvordan håndterer vi det, hvis vi oplever, at en voksen udviser en grænseoverskridende adfærd over for et barn?
- Hvordan håndterer og snakker vi om det, hvis et barn har en seksuelt grænseoverskridende adfærd?
- Hvad er acceptabel påklædning her hos os?
- Har vi en fælles holdning til vold?
- Hvornår er der tale om, at forældre udøver vold mod deres barn?
- Kender børnene til deres rettigheder fx ift. fysisk afstraffelse?
- Hvordan introduceres nye medarbejdere til vores normer for adfærd og omgangsformer?
- Hvordan fortæller vi forældrene og andre samarbejdspartnere om vores normer for adfærd og omgangsformer?
- Hvordan vil vi sikre omsætningen af de fælles normer i praksis således, at alle her på stedet kender til de fælles normer for adfærd og omgangsformer?
- Taler vi med børn og unge om, hvordan man bruger sociale medier på en respektfuld og tryk måde?
- Taler vi med børn og unge om at kende og respektere egne og andre grænser?

Bilag 2: Liste over rådgivningsmuligheder

Oversigt over kommunale og nationale rådgivningsmuligheder:

Tilbud	Beskrivelse af Tilbud	Hvem kan tage kontakt	Hvordan
Center for Familie og Rådgivning - Underretningstelefonen	Få rådgivning, vejledning og sparring med en børne- og ungerådgiver.	Alle ansatte i Frederikssund og Kommune	Tlf. 51 64 35 16 (mandag til fredag kl. 9-14)
Center for Familie og Rådgivning - Børnetelefonen	Børn og unge kan ringe til eller møde op og tale med en børne- og ungerådgiver.	Alle børn og unge i Frederikssund og Kommune	Tlf. 20 33 37 59 både opringning og SMS eller direkte fremmøde. Åbningstider og henvisninger til andre hjælpemuligheder se Frederikssund.dk
Sundhedsplejen	Ansatte kan kontakte sundhedsplejen ift. sparring, råd og vejledning.		Find telefonnumre på sundhedsplejen på hjemmesiden Kontakt Sundhedsplejen - Frederikssund Kommune
Åben Anonym Rådgivning	Børn, unge og familier kan ringe til eller møde op hos Åben Anonym rådgivning	Alle børn, unge og familier i Frederikssund og Kommune	Tlf. 80 30 10 10 tirsdage 14-15. Fremmøde tirsdag 15-17 på Lundebjergvej 78B i Frederikssund. Se mere på Frederikssund.dk
Forebyggelseskonsulenter	Almene folkeskoler og dagtilbud kan kontakte deres forebyggelseskonsulent for hjælp og sparring.	Ansatte i Frederikssund og Kommune	Kontakt enten forebyggelseskonsulenten direkte eller kontakt Center for Familie og Rådgivnings Sekretariat på tlf. 47 35 16 40.

Trivsel & Kriminalitetsforebyggelse - SSP og Gadeteam	Alle ansatte i Frederikssund Kommune kan kontakte trivsel og kriminalitetsforebyggelse ift. sparring, råd og vejledning.		Find telefonnumre til Trivsel og Kriminalitetsforebyggelse på Frederikssund.dk
Nationale Rådgivningsmuligheder	Der findes en lang række nationale rådgivningstilbud til en varieret målgruppe. På hjemmesiden 'Lev uden Vold' findes en liste over muligheder.	Alle	Hjemmsiden Lev uden vold

---

Bilag 3: Mulige tegn og symptomer

Mulige tegn og reaktioner – Vold

Fysiske tegn

- Mærker efter slag
- Brandmærker
- Sår på kroppen
- Mærker efter kvælningsforsøg
- Brud på arme og ben, kraveben eller andre knoglebrud
- Symptomer på "shaken baby syndrome"
- Hyppige skadestuebesøg
- Psykosomatiske klager
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring
- Søvnvanskeligheder

Psykiske tegn

- Tristhed
- Indadvendthed
- Ensomhedsfølelse, føler sig anderledes
- Isolation
- Utryk tilknytning
- Mistillid til voksne
- Dissociation
- Lav selvfølelse
- Hjælpeløshed, magtesløshed
- Skyldfølelse, skamfølelse
- Begyndende depression
- Manglende identitetsfølelse
- Svært ved at løsrive sig fra forældre/ løsriver sig for hurtigt
- Post Traumatisk Stress Disorder (PTSD)

Sociale og adfærdsmæssige tegn

- Koncentrationsvanskeligheder ift. leg og samvær med andre
- Leg med fx dukker, hvor vold illustreres
- Vanskeligheder med impuls kontrol
- Indlæringsvanskeligheder
- Tab af kompetencer
- Udadreagerende, aggressiv adfærd
- Følelse af frustration og vrede
- Hyperaktivitet, hypersensitivitet
- Angst, selvdestruktiv og selvskadende adfærd
- Udvikling af beskyttelsesstrategier for at undgå vold og afsløring heraf
- Overtilpassethed
- Vanskeligheder med at regulere følelser

Mulige tegn og reaktioner – seksuelle overgreb

Herunder beskrives en række forskellige mulige tegn og reaktioner på seksuelle overgreb. Der skelnes mellem fysiske, psykiske og sociale adfærdsmæssige tegn og der sondres ligeledes mellem reaktioner og tegn hos småbørn, mellemstore børn og teenagere

---

Småbørn

Fysiske tegn

- Rødmen, irritation omkring kønsorganerne og endetarmsåbning
- Blod i underbukserne
- Have svært ved at gå eller sidde
- Mave- og fordøjelsesvanskeligheder
- Klager over utilpashed
- Stoppe ting op i skede- og endetarmsåbning
- Revner i mundvige, sår i munden
- Synkebesvær, ubehag over for bestemte fødevarer

Psykiske tegn

- Humørsvingninger, tristhed, angst
- Uforklarlig gråd, umotiverede skrigiture
- Mareridt, bange for at falde i søvn
- Mistillid til voksne, utryk tilknytning
- Ukritisk i kontakten til andre

Sociale og adfærdsmæssige tegn

- Ændring i den sædvanlige adfærd
- Seksualiseret adfærd
- Overdreven onani
- Leg med dukker, hvor seksuelle overgreb illustreres
- Tavshed
- Selvskade

Mellemstore børn

Fysiske tegn

Hos mellemstore børn kan man naturligvis se de samme fysiske tegn og symptomer som hos småbørn.

Derudover kan der være

- Psykosomatiske klager, smerter, hovedpine m.v.
- Mangelfuld eller overdreven personlig hygiejne
- Vanskeligheder med kropslig kontakt, berøring

Psykiske tegn

Der kan ses de samme tegn og symptomer som hos småbørn. Herudover kan der ses

- Lav selvfølelse
- Apati
- Skyld- og/eller skamfølelse
- Indadvendthed

Sociale og adfærdsmæssige tegn

Også her kan der ses de samme tegn som hos mindre børn. Men desuden kan der ses

- Indlæringsvanskeligheder, manglende koncentration
- Begyndende selvdestruktiv adfærd
- Vise tegn på voksen seksuel adfærd, flirten m.v.
- Have en viden om seksuel adfærd, som ikke er almindelig for alderen

-
- Manglende eller overdreven blufærdighed ift. egen krop og i relation til omgivelserne
  - Tab af kompetencer

Teenagere

Fysiske tegn

Teenagere vil også give de samme signaler som yngre børn, men vil på grund af deres alder også kunne vise tegn på

- Tidlig seksuel aktivitet, tidlig graviditet, abort
- Forsøg på at tilbageholdeden naturlige fysiske udvikling

Psykiske tegn

Der kan ses de samme signaler som hos de yngre børn med også

- Tegn på depression
- Mistillid til andre
- Manglende identitetsfølelse og eventuel forvirring omkring kønsidentitet
- Forøget skyld- og skamfølelse

Sociale og adfærdsmæssige tegn

Udover de signaler som kan ses hos yngre børn kan der ses

- Selvskadende adfærd, spiseforstyrrelser og eventuelt alkohol- og stofmisbrug
- Hemmelighedsfulde, skamfulde
- Udvikling af specielt kropssprog, kropsholdning

Bilag 4: Opmærksomhedspunkter ved og efter samtalen

Opmærksomhedspunkter i samtalen med barnet:

- Rum barnets udsagn, hvis barnet selv tager initiativ til at fortælle om overgreb. Lyt til barnets udsagn uden at blive overvældet af de følelse, man kan blive ramt af og uden at placere ansvar eller skyld.
- Bevar roen, vær til rådighed og vis omsorg for barnet.
- Spørg ikke ind til detaljer om det mulige overgreb og undgå ledende spørgsmål. Stil gerne nysgerrige og undrende spørgsmål som fx 'Hvor har du set/hørt det?', 'Kan du vise mig, hvad der skete?', 'Kan du sige lidt mere om det?'. Dette for at be- eller afkræfte, om der er grund til at være bekymret for barnet.
- Vær opmærksom på ikke at komme til at love barnet noget, du måske ikke har mulighed for at holde.
- Hvis der snere skal udarbejdes en underretning til myndighed eller foretages en politianmeldelse, vil samtalen med barnet indgå som ét af elementerne i den beskrivelse, du som fagperson skal videregive.

Opmærksomhedspunkter efter en samtale om overgreb:

- Rund samtalen af og bekræft barnet i, at det har handlet rigtigt.
- Bekræft barnet i, at det kan forvente hjælp fra den voksne.
- Følg op på, hvordan barnet har det og sørg for, at barnet er tilstrækkeligt og tilpas informeret om, hvad der sker i sagen.
- Det er vigtigt, at der i den efterfølgende periode drages ekstra omsorg for barnet og at der fastholdes en så almindeli hverdag som muligt i skolen/dagtilbuddet/på døgninstitutionen.
- Tag gerne noter, som kan støtte hukommelsen under forløbet. Nedskriv fx hvilke observationer, tegn, reaktioner og hændelser, der ligger til grund for mistanken – og undgå at tolke på beskrivelserne.

Center for Familie og
Rådgivning
Torvet 2
3600 Frederikssund
47 35 10 00
